

KLIMO PÜSPÖK. MINT MAECENAS.

Gelasius Dobner, a hírneves prágai történetíró, a Monumenta Historica Boemiae 1768-ban megjelent második és magyar vonatkozásokban gazdag kötetét Klimó György pécsi püspöknek ajánlotta s ajánlását a Klimóhoz intézett 14 lapos előszóban indokolta.

Ezzel Klimónak, mint a tudomány maecenásának örök emléket állított.

Dobner*) mint historiographus regius Mária Terézia rendelkezéséből évi 300 forint tiszteletdíjat élvezett s azonkívül 1762 óta a prágai piaristarendház rektora volt. Jövedelme azonban nem volt elég ahhoz, hogy belőle sokkötetes munkáinak kiadási költségeit fedezze. Arra törekedett tehát, amire annyi más XVIII. századi jeles tudós példája biztatta, hogy a kiadás pénzbeli terheit gazdag maecenásokra hárítsa át. Minden kötetét más-más támogatónak ajánlással és előszóval kö-

*)Gelasius Dobner életére vonatkozólag ld. Horányi Elek: Scriptores Piarum Scholarum, Pars I. Budae, 1908. 660-683. l.
- Wurzbach: Biographisches Lexikon III. Wien 1858, 331-333. l. - Allgemeine deutsche Biographie. V. Leipzig, 1877. 275-276. l.

szönte meg. Előszavaiból ismerjük meg a kiadásért folytatott küzdelmeit és a kiadás körülményeit.

A csehek nem támogatták, mert Dobner tudományos meggyőződésében szembeszállt a cseh nemzeti közvéleménnyel s heves polémiái népszerűtlenné tették. Első nagy munkájában a cseh nép eredetére vonatkozó mondagyűjteménynek, Wenceslaus Hagek Annales Bohemorumának hitelességét támadta.

Pedig ezzel a mitikus eredetükre büszke cseh mágnás családok haragját is magára vonta s emiatt ezek nem voltak hajlandók a szegény szerzetes tudós további munkásságát támogatni.

Alig hogy az első kötet 1761-ben megjelent, Duchowsky, Pater Athanasius, Pubicka és mások elkeseredett vitába szálltak vele. Dobner sok nehézség közt, de rendületlenül folytatta az Annales kritikái szétbontását, 22 éven át 1783-ig hat kötetet adott ki belőle, a hetedikre azonban már nem talált pártfogót s azt csak az 1790-ben bekövetkezett halála után kézirati hagyatékában találták meg. Hogy ne csak negatív munkát végezzen, 1764-től fogva kiadja Csehország hiteles történeti forrásait, a Monumenta Historica Boemiae nusquam antehac edita hat kötetét, mely mint az előbbi, szintén 22 év alatt jelent meg, az utolsó kötet 1786-ban. E szövegkiadásai ma megbecsülhetetlen értékű forrásai a cseh történeti kutatásnak.

A pécsi püspöki könyvtárban (F.VII 5-7 jelzés alatt) Dobnernek csak két munkája van meg: az Epistola apologetica, vitairat Hagek Annalesei ügyében és a Monumenta Historica Boemiae első két kötete.

A második kötet Klimóhoz intézett ajánlása és előszava hosszából talán a Klimó-féle aranyak súlyára is lehet következtetni. A pécsi püspök bőkezű főpap hírében állott és a prágaiak előtt sem volt ismeretlen, hogy a tudományoknak lelkes

pártfogója és nagy barátja a könyveknek. A püspök 1765-ben találkozott először Dobnerrel, három évvel a Monumenta historica Boemiae második kötetének megjelenése előtt, mikor Prágán keresztül Karlsbadba utazott. Klimó ekkor már régen távol volt püspöki székhelyétől, mert Mária Terézia 1760-ban Pozsonyba hívatta, hogy az elhalt primást, gróf Csáky Miklóst helyettesitse, de legfőképen, hogy az okos és biztos ítéletű titkos tanácsos mindig királynője közelében lehessen. Klimó elcinte szabadkozott: amugy is három megye (Baranya, Tolna és Verőce) adminisztrációja és még a pécsi egyházkerület kormányzása nehezedett rá. De Mária Terézia csak akkor bocsájtotta el, mikor 1764-65 felé a püspök egyre súlyosodó betegsége re-
 akényszerítette. Klimó még hazatérte előtt, 1765 táján Karlsbadban keresett gyógyulást s így került Prágába is.*)

Dobner előszavában lelkesülten emlékszik meg arról a pár napról, melyet Klimó körében töltött. Nem tudja mit csodáljon inkább: a püspök szelid külsejét, lelki nemességét, ékes beszédmódját, vagy nagy tudással párosult éles elnéjüségét? A kiváló piarista atyát azonban nemcsak a Klimó kezéből kiinduló aranyfolyam ejtette ekkora elragadtatásba. Természetesen nagy dolog volt Klimó bőkezősége, hiszen "moly és szu és por" rongálta a sok felbecsülhetetlen értékű régi kéziratot és pénz nélkül ő maga tehetetlenül nézte volna pusztulásukat. De a kortársak hasonlóképpen előnyösen ítélik meg Klimót. Hogy tudását mily nagyra becsülték, kiviláglik XIV. Benedek pápa fölhatalmazásából, mellyel jogot adott a püspöknek arra, hogy teológiai és filozófiai tanárokká nevezhesse ki azokat, akiket erre érdemesnek ítél. Jóságáról a dagályos rokokóban szükszavunak nevezhető Koller József is tanuskodik, mikor a püspök halála után Prolegomenái új pártfogójának azt írja, hogy

*) Klimó György életére vonatkozólag ld. Koller József: Historia episcopatus Quinqueecclesiensis. VII. köt. Pest, 1812. 262-270. l. Munkálatai a pesti növendék papság magyar iskolájának. Buda, 1838. V. köt. 321-343. l. - Várady A.: Baranya multja és jelenje, Pécs 1896. II. köt. 582-600. l.

Klimó "instar patris mihi fuit".

Még Dobner ajánlása végén Klimó szerénységének enlegetése sem vehető csupán barokk disznek, vagy olcsó eszköznek, amellyel a tudós szerzők oly szívesen éltek, mikor már nem győzték dicsérettel és megsérteni sem akarták pártfogójukat. Klimó életrajzirói és hívei egyhangulag állítják róla, hogy az egyszerű származásu nagyur, aki azonban láthatólag nem szégyelte eredetét, nagyszerű karrierje csúcspontján is megtudott maradni szerénynek és közvetlennek az alatta állókkal szemben.

Dobner elragadtatása azonban első sorban onnan eredt, hogy prágai találkozásuknak köszönhette Monumentainak második kötetét. A püspök érdeklődött Dobner munkássága iránt és szövegkiadásai folytatására biztatta. Dobner a kiadandó szövegek magyar vonatkozásaira is hivatkozhatott előtte, hisz a cseh nemzet története mindvégig szorosan kapcsolódott a magyaréhoz, a különböző háborúk, a közös királyok, a telepítések s a két szomszédos nép kereskedelmi és kulturális kapcsolatai összefonták történelmüket is. Monumentái tehát kiegészítik a már megindult hasonló magyar vállalkozásokat. Klimó méltányolta Dobner szándékait, hiszen pécsi könyvtárában ő maga is nagy szorgalommal gyűjtötte a történeti forráskiadványokat. A kinyomatás költségeire szükséges pénzt maga ajánlotta föl Dobnernek, csak hogy mielőbb megjelenhessen a könyv. Dobner azután valóban tekintettel is volt maecenása "hirneves nemzetére" *) : a kiválasztott szövegek közül elsőnek Prágai Cosmas rövid iratát Szent Adalbert életéről közölte, ezt követte szent Adalbert püspök mártíriumának verses elbeszélése, melyet ismeretlen szerzője leoninusokba foglalt. Aztán ismét szent Adalbert élete következik kétféle va-

*) Ld. Dobner: Monumenta historica Boemiae... II. kötetének ajánlásában.

riációban ismeretlen szerzőktől. Utána Remete szent Janos életét adja, majd a firenzei Joannes Marignola "Chronicon"-ját közli. (A krónika világtörténelemmel kezdődik, azután a cseh nemzet történetével folytatódik; pogány klasszikus és keresztény legendák fantasztikus kompilációja; a kiadványok közé a krónikás rövideggyel fölemlített magyar-szláv ősháborúk miatt került.) A következő szöveg a rövid anonim krónika Hunnobrodáról (a magyarországi Brodot állítólag I. Endre alapította), továbbá egy töredék az esztergomi egyházi tanácsülés határozatából (melyben a hercegprimás választásának módjairól van szó), aztán napló II. Mátyás kormányzóságáról és Prágába való ünnepélyes bevonulásáról, végül cseh-magyar vonatkozású oklevéltár zárja be a kötetet.

Klimó, aki állandóan és rendszeresen vásárolta a könyveket pécsi könyvtára számára, 1768-ban kapta meg Dobner Monumentái első és második kötetét. Valószínűleg ugyanekkor küldte el a szerző 1767-ben megjelent Epistola Apologeticá-ját is. Legalább is erre következtethetünk Klimó válaszleveléből, melyet még ugyanazon év júliusában küldött Dobnernek. Azt írja ugyanis a püspök: "Hálás szívvel kaptam meg Főtisztelendőséged levelét utoljára megjelent műveinek példányaival együtt. Mindkét művet átfutottam, amennyire mindennapi elfoglaltságom engedte és úgy látom, az egyikben otromba ellenfelét szoritotta vissza az ész határai közé (Epistola apologetica adversus Luciferum urentem non lucentem), a másikban fényt áraszt épp úgy a cseh, mint a magyar történelemre." Klimó levele nagyon meleg hangú. Jól eshetett neki az ajánlás maga, de a dicséretök özöne is. Válaszlevelében megígéri, hogy nemcsak szóval, de tettel is akarja viszonzni Dobner figyelmét.*)

*) A Pécsi püspöki levéltárban.

Rákerült-e sor Dobnerrel szemben a további tettekre?

Ugylétszik nem. Klimó ekkor már visszatért Pécsre, ott elfoglalta őt politikai harca a várossal, elfoglalták nagy humanista tervei, de irodalmi pártfogoltjai is többnyire közvetlen környezetéből kerültek ki ezentul. Buzditja Koller Józsefet a pécsi püspökség története, a vonakodó Salagius Istvánt a "De statu ecclesiae Pannonicae" megírására.

Koller munkája a püspök halála után készült el és új partfogójához, Kertitza Ferenc, diakovári püspökhöz írt ajánlásából tudjuk, hogy Klimó parancsára fogott könyve megírásához. Salagius "De statu ecclesiae Pannonicae"-ja sem készült el 1777 előtt, mikor Klimó már nagybetegen, megtörve a pécsiekkel folytatott politikai viszály ezer gondjától, talán utoljára örült meg könyvnek. S ez a könyv nagy meglepedésére szolgált, hiszen ő volt az, aki "ujra meg újra buzdította és ösztönözte honfitársaink lelkét, hogy fogjanak neki ennek a munkának". A nagy nehézségek azonban mindenkit visszariasztottak s még azok is, akiket sikerült rávennie, abbahagyták a munkát, mikor már megkezdték. De a püspök nem tágitott s végre Salagius vállalta el.*)

A könyv megjelenési éve, az 1777. esztendő Klimó halálának is éve. Negyedszázadig foglalta el a pécsi püspöki széket nagy humanista elődök nagy tradícióival együtt és sikerült a legnagyobbakkal egy sorba kerülnie. A szellem, melyet Klimó magával hozott, rokon volt Janus Pannonius, Ernest Zsigmond, Szakmáry György, Telegdy Miklós szellemével. Azonban Klimó kormányzata nemcsak humanista, hanem humánus is akart lenni. Nagyszabásu reformokat vitt keresztül minden téren. Lelkére köti a falusi lelkészeknek és tanítóknak az ifjúság gondos nevelését s evvel korának, a Ratio Educationis korának egyik

*) Salagius István: De statu ecclesiae Pannonicae ajánlása.

szépi gondolatát valósítja meg. Gondja van arra, hogy a papi képzést alaposabbá tegye. Könyvtárt alapít számukra, később pedig ugyanezt a könyvtárt a nyilvánosság előtt is megnyitja. Ki akarja adni Janus Pannonius verseit.*) Templomokat emel, egyházi ruhákat, ékszereket ajándékoz nekik, foglalkozik a város szépítésének gondolatával, foglalkozik kulturájának emelésével, alatta állítják föl Pécsset az első könyvnyomdát.***) Igyekszik mindenben kedvezni a városnak, csak egyet nem akart megadni neki, a függetlenségét. Itt már Mária Terézia tanítványa. Szorosán tartani a kormányt, de a rábízott intézmények színvonalát emelni s a nép jólétének előmozdítására használni a hatalmat: ez volt a kormányzati program. Élete utolsó éveiben látta, hogy minden törekvése a főkegyuraság megtartására meggyúsul az uralkodó akaratán, aki ekkor már elhatározta, hogy a várost a szabad királyi városok közé emeli. Még az sem számított többé Mária Teréziánál, hogy Klimó "gratissima persona" volt a császári udvarban. De lehet, hogy az öregedő és beteges főpapról már meg is feledkeztek Bécsben.

Püspöki széke a magyar, német, olasz és szláv fajiság találkozó pontján áll. A 13. és 14. században a délszláv eretnekségeknek volt ellenvára. A magyar renesszansz századában a beözönlő olasz kultúra országutja. A török rabság elmúltával Klimóban támadt föl először Pécs kulturális szerepének öntudata. A nagy püspököknek mindvégig kedves gondolata volt, hogy visszaadja székhelyének régi fényét. Ezt mutatják építkezései, a kulturát fejlesztő eszközök nagy megbecsülése és ezt mutatja irodalom pártolása. Ennek az irodalom pártolásnak egyik jele

*)Vérady Antal: Baranya multja és jelenje, II. köt. 335. l.

* *)Kardos Enilia: A pécsi német sajtó és színészet története, Pécs 1932. 3. l.

Dobner ajánlása a Monumenta historica Boemiae második kötetében. Idegen nemzet, nagy távolság választja el a tudóst és mecenásút. De az idegen nemzetiségen és távolságon diadalmaskodott bennük a tudás egyforma szeretete.

Liber Margit.